

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ БОЙОВОГО СТРЕСУ

Проблема бойового стресу знаходиться тривалий час в полі уваги науковців. Психологічні проблеми ветеранів більшість дослідників розглядаються як прояв відстрочених реакцій на травматичний стрес війни.

Діяльність в небезпечних для життя та здоров'я умовах, у більшості військовослужбовців має психологічні наслідки, що зумовлені переживаннями значної сили. Такі пережиті події порушують почуття безпеки, що зумовлює виникнення бойового стресу, психологічні наслідки якого різні.

Вплив детермінантів виникнення бойового стресу на психіку військовослужбовців, що виконують завдання в районі ведення бойових дій, зокрема і в Операції об'єднаних сил, має комплексний характер.

Переживання бойового стресу залежить від інтенсивності, тривалості та потужності впливу на психіку, а також індивідуально-психологічних особливостей особистості військовослужбовця, його психологічної та професійної готовності до ведення бойових дій, характеру та рівня мотивації (включаючи загальне ставлення до війни), наявності бойового досвіду.

У військовій психології визначають дві основні групи детермінантів (стрес-факторів) виникнення бойового стресу [1, с. 325-524; 2 с. 498-502; 3, с. 9-22]: – група «Х» – детермінанти, що безпосередньо емоційно впливають на виникнення бойового стресу у військовослужбовців; – група «У» – детермінанти, що опосередковано емоційно впливають на виникнення бойового стресу залежно від професійних можливостей у військовослужбовців.

До групи «Х» належать наступні основні фактори: небезпека (загроза), несподіванка, новизна (нестандартність) обстановки, невизначеність, відповідальність, негативні емоційні реакції,

монотонність від надлишку часу, групова ізоляція, клаустрофобія, втомлюваність, дискомфорт.

До групи чинників «Y» належать такі основні фактори: дефіцит часу, підвищення темпу дій, крайня інтелектуальна складність рішень, надлишок інформації, поєднання декількох видів діяльності одночасно, ступінь злагодженості дій фахівців.

Нами була поставлена мета – дослідити рівень впливу психологічних детермінантів виникнення бойового стресу (бойових стрес-факторів) на військовослужбовцях учасників бойових дій.

Для дослідження впливу бойових стрес-факторів на військовослужбовці, було проведено їх розподіл відповідно до показників X-фактору (до якого входили фактори, які безпосередньо емоційно впливають на військовослужбовців) і Y-фактору (до якого входили фактори, які опосередковано емоційно впливають на військовослужбовців).177

Дослідження проводилось з військовослужбовцями військової служби за контрактом (58 чоловік), офіцерським складом (8 чоловік) окремої механізованої бригади.

Військовослужбовці, з якими проводилось дослідження, являються безпосередніми учасниками Операції об'єднаних сил.

Були отримані наступні середні значення показника «X» (див. табл. 1).

Таблиця 1
Безпосередній емоційний вплив
на військовослужбовців (група «X»)

№ п/п	Детермінанти (стрес-фактори)	Шкала впливу (середній бал)
1.	Небезпека (загроза)	5,73
2.	Несподіванка	5,48
3.	Новизна (нестандартність) обстановки	5,27
4.	Невизначеність	5,42
5.	Відповідальність	7,45
6.	Негативні емоційні реакції	4,73
7.	Монотонія від надлишку часу	4,45
8.	Групова ізоляція	4,30
9.	Клаустрофобія	2,79
10.	Втомленість	4,24
11.	Дискомфорт	4,12
Рівень загального показника		53,98

Найвищі бали отримані за такими показниками, як: відповідальність (7,45 бала); небезпека (5,73 бала); несподіванка (5,48 бала); невизначеність (5,42 бала).

Таким чином, показник відповідальності має найвищий рівень емоційного впливу (7,45 бала). Виходячи з даного показника можна зробити висновок, що із зменшенням інтенсивності ведення бойових дій показник відповідальності зростає. Даний висновок можна зробити посилаючись на дослідження проведені О.А. Бліновим в активній фазі ведення бойових дій, в ході якого встановлено, що показник небезпеки (7,81 бала) був на першому місці а показник відповідальності (7,38 бала) на другому [2, с. 498-502].

Також слід зазначити про зменшення ступеня впливу детермінантів (стрес-фактори) безпосереднього емоційного впливу на військовослужбовців (група «Х»). Оскільки за дослідженням проведені О.А. Бліновим рівень загального показника становив 67,92 (середній найвищий за показником небезпеки 7,81) [2, с. 498-502], за дослідженням проведені нами рівень загального показника становив 53,98 (середній найвищий за показником відповідальності 7,45 бала) (наведено в Таблиці 1).

Третє місце належить двом показникам - несподіванка та невизначеність: за дослідженням О.А. Бліновим (6,81 та 6,77 бала відповідно) [2, с. 498-502], за дослідженням проведені нами 5,48 та 5,42 бали відповідно) (наведено в Таблиці 1).

За показником «У» були отримані наступні середні значення (див. табл. 2).

Таблиця 2

Опосередкований емоційний вплив на військовослужбовців (група «У»)

№ п/п	Детермінанти (стрес-фактори)	Шкала впливу (середній бал)
1.	Дефіцит часу	5,45
2.	Підвищення темпу дій	5,39
3.	Крайня інтелектуальна складність рішень	4,91
4.	Надлишок інформації	4,55
5.	Поєднання декількох видів діяльності одночасно	5,16
6.	Ступінь злагодженості дій	6,58
Рівень загального показника		32,04

Найвищі бали отримані за такими показниками, як: ступінь злагодженості дій (6,58 бала); дефіцит часу (5,45 бала); підвищення темпу дій (5,39 бала); поєднання декількох видів діяльності одночасно (5,16 бала).

Роблячи порівняння з проведеними раніше дослідженнями [2, с. 498-502] слід зробити висновок, що найвищий рівень безпосереднього емоційного впливу на військовослужбовців (група «У») не змінився – це показник ступеню злягданості дій (6,58 бала) (наведено в Таблиці 2). Проте інтенсивність даного показника дещо зросла (6, 38 бала) [2, с. 498-502].

Друге місце належить двом показникам - дефіцит часу та підвищення темпу дій (5,45 та 5,39 бала відповідно (наведено в Таблиці 2)), в порівнянні з попередніми дослідженнями дані показники знизились (6,35 бали кожний) [2, с. 498-502].

Третє місце за опосередкованим емоційним впливом займає показник поєднання декількох видів діяльності одночасно (5,16 бала (наведено в Таблиці 2)), в порівнянні з попередніми дослідженнями дані показники знизились (6,12 бали [2, с. 498-502]).

Виходячи з порівняння попередніх досліджень та дослідження проведеного нами, можна констатувати висновок про зменшення інтенсивності впливу на військовослужбовців детермінантів як безпосереднього (групи «Х») так і опосередкованого (групи «У») емоційного впливу, що зумовлено зменшенням інтенсивності ведення бойових дій.

Рівень загального показника безпосереднього емоційного впливу на військовослужбовців (групи «Х») знизився з 67,92 бала [2, с. 498-502], до 53,98 бала (наведено в Таблиці 1).

Також знизився рівень загального показника опосередкованого емоційного впливу на військовослужбовців (групи «У») з 36,78 бала [2, с. 498-502], до 32,04 бала (наведено в Таблиці 2).

Зменшення інтенсивності ведення бойових дій та зменшення інтенсивності впливу на військовослужбовців детермінантів як безпосереднього (групи «Х») так і опосередкованого (групи «У») емоційного впливу потребує переосмислення системи контролю бойового стресу та оптимізації організації та проведення заходів психологічного супроводу бойової діяльності (контролю бойового стресу).

Література

1. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1. вид. 2-е, перероб. зі змін. та допов.

/ Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Бровари : ТОВ —7БЦ || , 2020. 754 с.

2. Блінов О.А. / Бойова психічна травма: монографія. – К: Талком, 2019. – 700 с.

3. Блінов О.А. Бойовий стрес та результати його емпіричного дослідження / О.А. Блінов //Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка. – № 2 (12). –Вип. 12. – Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2018. – С. 9-22.